

บทที่ 6

สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

6.1 สรุปผลการศึกษา

6.1.1 ผลจากการทำสำรวจความพึงพอใจแผนที่ชุมชนภาคหลวงเชิงประวัติศาสตร์ (Heritage mapping)

- 1) เรื่องสร้างการรับรู้เชิงประวัติศาสตร์ทั่วไป ความเป็นมาในอดีต (The timeline)
ได้ผลคะแนนมากที่สุดคือ 57% อยู่ในระดับมาก
- 2) สร้างการรับรู้เกี่ยวกับวิวัฒนาการวิถีชีวิตของคนในชุมชน เช่น รูปแบบการค้าในอดีต การบริหารจัดการเชิงเศรษฐกิจและการเมือง
ได้ผลคะแนนมากที่สุด คือ 57% อยู่ในระดับดี
- 3) ภาษาที่ใช้ในการอธิบาย
ได้ผลคะแนนมากที่สุดคือ 57%อยู่ในระดับมาก
- 4) การรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์และชนชั้นปกครองที่มีบทบาทในพื้นที่
ได้ผลคะแนนมากที่สุดคือ 50% อยู่ในระดับพอใช้
- 5) โทณและอารมณ์ของงานออกแบบ
ได้ผลคะแนนมากที่สุดคือ 38%อยู่ในระดับมากและรองลงมาคือ 34% อยู่ในระดับมาก

6.1.2 ผลการสำรวจความพึงพอใจการสร้างแผนที่ชุมชนภาคหลวง (Community mapping)

- 1) การรับรู้เชิงความสัมพันธ์ของกลุ่มคนในปัจจุบัน
ได้ผลคะแนนมากที่สุดคือ 58% อยู่ในระดับดีมาก
- 2) การรับรู้เชิงกายภาพ การใช้สอยพื้นที่ ทำเลที่ตั้งร้านค้า ตำแหน่งของย่านต่างๆ
ได้ผลคะแนนมากที่สุดคือ 51% อยู่ในระดับมาก
- 3) การรับรู้ความสำคัญของย่านต่างๆในชุมชนภาคหลวง
ได้ผลคะแนนมากที่สุดคือ 61% อยู่ในระดับมาก
- 4) การรับรู้วิวัฒนาการเชิงเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่ภาคหลวง
ได้ผลคะแนนมากที่สุดคือ 41% อยู่ในระดับพอใช้

- 5) การรับรู้เกี่ยวกับความหลากหลายทางชนชาติ
ได้ผลคะแนนมากที่สุดคือ 58% อยู่ในระดับมาก
- 6) สร้างการรับรู้เกี่ยวกับเปลี่ยนแปลงตามสถานะสมัยใหม่การของสังคมเมือง
ได้ผลคะแนนมากที่สุดคือ 41% อยู่ในระดับมาก
- 7) ภาษาที่ใช้ในการอธิบาย
ได้ผลคะแนนมากที่สุดคือ 56% อยู่ในระดับมาก

6.1.3 ผลการสำรวจความพึงพอใจการสร้างแผนที่ชุมชนภาคหลวงเชิงอัตลักษณ์ (Identity mapping)

- 1) การรับรู้อัตลักษณ์หรือเอกลักษณ์ของชุมชนภาคหลวง
ได้ผลคะแนนมากที่สุดคือ 51% อยู่ในระดับมาก
- 2) การรับรู้รูปแบบวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนภาคหลวง
ได้ผลคะแนนมากที่สุดคือ 40% อยู่ในระดับมาก
- 3) การรับรู้เกี่ยวกับความหลากหลายทางวัฒนธรรม
ได้ผลคะแนนมากที่สุดคือ 47% อยู่ในระดับมาก

สรุปการทำงานของข้อมูลภาพ (Data visualization)

จากการออกแบบข้อมูลภาพกระบวนการทำแผนที่ชุมชนเชิงวัฒนธรรมสามารถสรุปเนื้อหาและการบวนการทำงานของ “ระบบสัญลักษณ์” ต่อการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลทางสังคมวัฒนธรรมของชุมชนภาคหลวง ดังนี้

- (1) ปรากฏการณ์เกี่ยวกับวิถีชีวิตชุมชนเป็นภาพร่างของ “การมีชีวิตรอยู่” อันประกอบด้วย การประกอบอาชีพ พื้นที่ใช้สอย การปกครอง ศิลปวัฒนธรรม ภาษา ศาสนาและความสัมพันธ์ระหว่างคนในพื้นที่
- (2) การเปลี่ยนแปลงชุมชนสู่สถานะสมัยใหม่เป็นพลวัตหนึ่งของความต่อเนื่องในวิถีชีวิตชุมชนที่ต้องแสดงให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมในส่วนงานออกแบบ
- (3) กระบวนการนำเสนอความสัมพันธ์ในชุมชนเป็นแผนที่ เป็นการนำเสนอสัญลักษณ์ (Sign Representation) ที่ผู้ออกแบบเลือกที่นำเสนอข้อมูลจากการวิเคราะห์วัฒนธรรมศึกษา อันประกอบไปด้วยประเด็นด้านประวัติศาสตร์, ข้อมูลสถานที่, ศาสนสถาน, ข้อมูลร้านค้าและย่านที่สำคัญต่างๆ, ข้อมูลด้านประชากรศาสตร์และอัตลักษณ์ของชุมชน

- (4) ผลจากการสำรวจความพึงพอใจของแผนที่ทั้ง 3 ส่วน (6.1.1-6.1.3) เป็นตัวชี้วัดผลการออกแบบ

6.2 อภิปรายผล

เมื่อผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลการทำสัมภาษณ์และทำการออกแบบแผนที่ชุมชนเชิงวัฒนธรรมในเขตพื้นที่ภาคหลวงและสำรวจผลการยอมรับของผู้ใช้แล้ว สามารถอภิปรายเป็นกระบวนการทางวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ชุมชนในเขตพื้นที่ภาคหลวง (ภาคเวียงจันทน์, ภาคนครราชสีมา, ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและตะวันออกเฉียงใต้) และทำการอภิปรายกระบวนการกลายเป็นระบบสัญลักษณ์หรือภาพแทนแบ่งเป็น 6 หัวข้อย่อยดังนี้

6.2.1 ผลการยอมรับของผู้ใช้แผนที่

การทดสอบความพึงพอใจผู้ใช้ในกระบวนการออกแบบแผนที่ วิเคราะห์จากข้อมูลเป็น 3 ส่วน ได้แก่ แผนที่เชิงประวัติศาสตร์ แผนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ชุมชน และแผนที่เชิงอัตลักษณ์ ดังนี้

- (1) เนื้อหาเชิงประวัติศาสตร์ความเป็นมาทั่วไป รูปแบบการค้าและวิถีชีวิตในอดีตและโทนอารมณ์การออกแบบอยู่ในระดับดี-ดีมาก แต่ข้อมูลในส่วนบทบาทของชนชั้นปกครองในพื้นที่ได้คะแนนความพึงพอใจในระดับพอใช้ ในส่วนนี้เป็นส่วนที่แสดงถึงความสัมพันธ์เกี่ยวกับระบบการครอบครองพื้นที่ของชนชั้นนำ ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพและอาจยากที่จะต่อการทำความเข้าใจในระดับแผนภูมิภาพ

ในส่วนนี้เป็นกรลำดับข้อมูลผ่านเวลา (The time line) ดังนั้นจุดสำคัญของการเล่าเรื่องผู้ออกแบบจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับลำดับของช่วงเวลา การอ้างอิงตัวเลขที่เป็นสากล เช่น ปีพุทธศักราชกำกับด้วยเหตุการณ์สำคัญต่างๆ เช่น ช่วงเวลาที่เกิดสงครามโลกครั้งที่สองในปี พ.ศ.2488 หรือเหตุการณ์เพลิงไหม้ของชุมชนในปี พ.ศ.2511 ซึ่งจะเป็จุดอ้างอิงเวลาที่สร้างฐานการรับรู้ที่ตรงกัน

- (2) เนื้อหาเกี่ยวกับกลุ่มก่อนความสัมพันธ์ในแต่ละย่าน เนื้อหาในส่วนการนำเสนอความสัมพันธ์, การใช้ประโยชน์ภายในพื้นที่, ทำเลที่ตั้งของร้านค้าและสถานที่สำคัญ, ความเป็นมาเกี่ยวกับชาติพันธุ์ที่ผสมผสานในพื้นที่ภาคหลวง, สร้างการรับรู้เกี่ยวกับเปลี่ยนแปลงตามสภาวะสมัยใหม่การของสังคมเมือง และภาษาที่ใช้ได้รับความพึงพอใจในระดับดี-ดีมาก แต่ข้อมูลในส่วนวิวัฒนาการเชิงเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่ได้คะแนนความพึงพอใจในระดับพอใช้ซึ่งข้อมูลในส่วนนี้ผู้ทำการวิจัยมีความคิดเห็นว่าการออกแบบที่ทำออกมานั้นถูกนำเสนอเป็นแผนภาพประกอบคำบรรยาย แต่เนื้อหา

เชิงเศรษฐกิจเป็นข้อมูลที่อาจต้องหยิบยกตัวเลขทางเศรษฐศาสตร์มากล่าวอ้าง เพื่อให้เห็นความแตกต่างในแต่ละช่วงเวลา เช่น การขยายตัวของกระแสทุน, อำนาจการซื้อขายและการต่อรองภายในชุมชนการค้าของย่านภาคหลวง เป็นต้น ซึ่งตัวแผนที่ที่ได้ออกแบบไปนั้นยังมีข้อมูลในส่วนนี้น้อย ทั้งนี้การจะเข้าถึงความเชื่อมโยงระหว่างคนกลุ่มหนึ่งไปหาคนอีกกลุ่ม หรือความเชื่อมโยงของพื้นที่หนึ่งไปสู่อีกพื้นที่หนึ่งนั้น ต้องอาศัยการมองรูปแบบการพึ่งพาอาศัยหรือการใช้ประโยชน์ร่วมกันของกิจกรรมในชุมชน อาทิ ผลพลอยได้ของแม่ค้าขายผลไม้ที่ได้ลูกค้าเพิ่มจากทำเลที่อยู่ใกล้จุดจอดรถสองแถว บริเวณด้านหน้าตลาด เป็นต้น ข้อมูลที่ลงรายละเอียดปลีกย่อยเหล่านี้เป็นข้อมูลเชิงลึก ซึ่งมีความเป็นไปได้ว่าหากคนที่เข้าไปใช้ประโยชน์จากพื้นที่จริงก็อาจไม่ได้มาจากการจัดจำแนกหรือมองเห็นความสัมพันธ์ในแบบเดียวกันก็ได้

(3) เนื้อหาเชิงอัตลักษณ์

ความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเป็นเรื่องของการเลือกยกประเด็นการอธิบาย การชี้เฉพาะและให้ความสำคัญกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จนทำให้เกิดรูปแบบที่ยอมรับว่าเป็นความโดดเด่น น่าสนใจ จนนำไปสู่กระบวนการทำให้เป็นความตระหนักรู้และคุ้นเคยกับพื้นที่ เช่น ชื่อของฝากประเภทไอ้จ้าวและแคบหมูก็ต้องมาชื่อที่ภาคหลวง หรือช่วงเทศกาลตรุษจีนก็เป็นที่เข้าใจกันดีว่ามีอาหารและสินค้าประจำเทศกาลวางขาย เป็นต้น ในกระบวนการสร้างความเข้าใจในเชิงอัตลักษณ์นี้มีอำนาจการชี้นำการรับรู้ของผู้รับสารอยู่สูง เนื่องจากในการรับรู้ในข้อมูลระดับที่ไม่ลึกมากภาพแทนหรือความเป็นสัญลักษณ์จะถูกทำให้จดจำ โดยมีเงื่อนไขแก่การมองเห็นและความนิยมของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง คล้ายกับการทำงานของวัฒนธรรมแบบป๊อป(Popular Culture) กล่าวคือเป็นการสร้างอุดมคติในระดับที่เหนือกว่าการทำมหากิน รูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ใช้ประโยชน์จากอัตลักษณ์ในระดับท้องถิ่น(Localization) แต่นำไปสู่การดึงผู้คนนักท่องเที่ยวจากเมืองต่างๆ ซึ่งเป็นค่านิยมในระดับโลกาภิวัตน์(Globalization)

6.2.2 ด้านประวัติศาสตร์และการปกครอง

ในการศึกษาวัฒนธรรม ผู้ศึกษามุ่งประเด็นไปที่การมองหาความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตของคนพื้นที่และเวลาดังที่กล่าวไว้ข้างต้นว่าวัฒนธรรมเป็นการหลอมรวมของศิลปะวัฒนธรรม ศิลกรรม กฎหมาย ประเพณี รวมไปถึงลักษณะบุคลิกและอุปนิสัยของผู้คนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับในพื้นที่ดังกล่าว ประเด็นหลักที่ต้องหยิบยกชุดข้อมูลของชุมชนมานำเสนอ คือ “ระบบสัญลักษณ์” ซึ่ง

ประกอบด้วยสองส่วนคือ (1) วัฒนธรรมที่จับต้องได้หรือวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ อาคาร บ้านเรือน วัด ศิลปะ ประติมากรรม (2) วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้หรือวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม ได้แก่ ภาษาพูด ระบบความเชื่อ โลกทัศน์ กิริยามารยาท และขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งทั้งสองส่วนนี้ไม่สามารถแยกออกจากกันได้อย่างเด็ดขาด เพราะสองสิ่งนี้สื่อสารกันอยู่ตลอดเวลา เมื่อเรากล่าวถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนภาคหลวง เราจะแบ่งแยกสองสิ่งนี้ออกมาเพื่อทำการจำแนกข้อมูลเพื่อทำความเข้าใจในเบื้องต้น และมองหาประเด็นความสัมพันธ์ที่ควรกล่าวถึง ผู้วิจัยจึงได้สร้างแผนที่เชิงประวัติศาสตร์ อันประกอบไปด้วยแผนภาพที่นำเสนอเรื่องราวเก่าแก่ซึ่งถือได้ว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ผ่านสถาปัตยกรรมของร้านค้า ศาสนสถานและอาคารเก่าแก่ที่มีประวัติความเป็นมาในอดีตที่น่าสนใจ โดยมีช่วงเวลากำกับเพื่อให้ผู้ใช้เข้าใจบริบทของพื้นที่และเวลาไปพร้อมๆ กัน ทั้งนี้การเสนอภาพสัญลักษณ์และการหยิบยกเนื้อหาด้านสถาปัตยกรรมพื้นที่เหล่านี้ได้แฝงคุณค่าความเชื่อ ค่านิยมของคนในพื้นที่ เช่น การก่อตั้งศาลเจ้าของชุมชนชาวจีน การก่อตั้งวัดนาริของชาวซิกข์ วัดแสนฝางที่มีสถาปัตยกรรมรูปแบบพม่าและวัดเก่าแก่อย่างวัดเกตุและวัดอุปคุตความหมายโดยนัยหรือที่เรียกว่าเป็นความมายเชิงมายาคติ สะท้อนให้เห็นถึงระบบคุณค่าความเชื่อและความศรัทธาของผู้ที่นับถือลัทธิศาสนาในกายต่างๆ ส่วนข้อมูลด้านการปกครองประกอบด้วยเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของการก่อตั้งตลาด(วโรรสและต้นลำไย) รูปแบบการครอบครองพื้นที่และกิจกรรมจากตระกูลเจ้านายฝ่ายเหนือ ไปจนถึงกระทิงโอนถ่ายกิจการให้กับตระกูลคหบดีเชื้อสายจีนและดำเนินกิจการมาจนถึงปัจจุบัน โดยแผนภาพในส่วนนี้จะเป็นการสะท้อนถึงสังคมศักดินาไทยและการเข้ามามีอิทธิพลของกลุ่มพ่อค้าชาวจีนที่เรียกได้ว่าเป็นการก่อร่างของกลุ่มชนชั้นกลาง (bourgeois) ในยุคแรกๆ ซึ่งแผนที่มุ่งเน้นให้เกิดการรับรู้ของผู้ใช้ดังนี้ เรื่องสร้างการรับรู้เชิงประวัติศาสตร์ทั่วไป ความเป็นมาในอดีต (The timeline), วิวัฒนาการวิถีชีวิตของคนในชุมชน, การรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์และชนชั้นปกครองที่มีบทบาทในพื้นที่, โทน/อารมณ์ของการออกแบบ และความเหมาะสมของภาษาที่ใช้สื่อสาร

6.2.3 ด้านชุมชน กิจกรรมและพื้นที่

ในส่วนข้อมูลความสัมพันธ์ของกลุ่มคนในชุมชน ผู้วิจัยได้แบ่งแยกพื้นที่ออกเป็นย่านต่างๆ โดยมองภาพรวมความสัมพันธ์ในรูปแบบของนิเวศวิทยา เฟ่งมองความสัมพันธ์ของคนกลุ่มต่างๆ ที่แต่ละกลุ่มมีบทบาทหน้าที่ของตนเองเปลี่ยนแปลงได้ตามสภาพเศรษฐกิจและอำนาจครอบงำ (Dominance) ที่มีขอบเขตจากโครงสร้างทางพื้นที่และการบริหารจัดการเป็นตัวกำกับอำนาจบริเวณ และมีรูปแบบการค้าหรือการกระทำ (Moral Unity) ที่เป็นเอกภาพในแต่ละย่านการค้า โดยจัดกลุ่มตามการประกอบกิจการของประชากรและการจัดการพื้นที่โดยแบ่งออกเป็นย่านกาดวโรรส,

ย่านกาดต้นลำไย, ย่านกาดนครรัฐ, ย่านตรอกเล่าโจ้ว และกาดเทศบาลฯ โดยพื้นที่ 5 ส่วนนี้มีรูปแบบการค้าที่มีความเชื่อมโยงกันอยู่ เช่นร้านขายผ้าจะกระจุกตัวอยู่มากบริเวณตรอกเล่าโจ้วและ กระจายตัวอยู่บริเวณหน้ากาดต้นลำไย (ถนนวิชนายนท์) และบริเวณตึกแถวด้านหน้ากาดนครรัฐ (ถนนข้างม่อม) เป็นต้น ส่วนย่านที่มีนักท่องเที่ยวมากที่สุดจะเป็นย่านกาดวโรสที่มีร้านค้าของฝากกระจุกตัวอยู่ ซึ่งแผนที่มุ่งเน้นให้เกิดการรับรู้ของผู้ใช้ดังนี้ การรับรู้เชิงความสัมพันธ์ของกลุ่มคนในปัจจุบัน, การรับรู้เชิงกายภาพ การใช้สอยพื้นที่ ทำเลที่ตั้งร้านค้า ตำแหน่งของย่านต่างๆ, ความสำคัญของย่านต่างๆ , วิศวกรรมการเชิงเศรษฐกิจและสังคม, สร้างการรับรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงตามภาวะสมัยใหม่การของสังคมเมือง และความเหมาะสมของภาษาที่ใช้สื่อสาร

6.2.4 ด้านประชากรศาสตร์

เมื่อรูปแบบการค้าของชุมชนกาดหลวงมีวิวัฒนาการของการเข้ามาตั้งรกรากของผู้คนในกาด โดยมีความหลากหลายของชนชาติและวัฒนธรรม ในส่วนนี้เป็นการนำเสนอแผนภาพเกี่ยวกับการเข้ามาของกลุ่มชนต่างๆ ได้แก่ กลุ่มคนไทย(ล้านนา) กลุ่มพ่อค้าชาวจีน กลุ่มพ่อค้าชาวอินเดีย และกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น ชาวม้งและชาวพม่าที่เข้ามาใช้แรงงาน เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการเข้ามาปฏิบัติสัมพันธ์และหลอมรวมเป็นกลุ่มคนในพื้นที่แบบพหุวัฒนธรรม (Cultural plurism) ซึ่งสามารถอธิบายการแปรเปลี่ยนชนชาติด้วย “กระบวนการกลายเป็นไทย” (Thai-ization) เช่น การเปลี่ยนนามสกุลของคนจีน จนกลายเป็นสถานภาพไทยอย่างสมบูรณ์ ตลอดจนการแต่งงานข้ามชนชาติ กระบวนการเหล่านี้เองที่ทำให้เกิดเอกลักษณ์ของชุมชน เนื่องจากวัฒนธรรมที่ผสมผสานทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้จนเกิดเป็นสังคมแบบลูกผสม(Hybrid) ซึ่งแผนที่มุ่งเน้นให้เกิดการรับรู้ของผู้ใช้ คือ การรับรู้เกี่ยวกับความหลากหลายทางชนชาติ

6.2.5 อัตลักษณ์ชุมชน

กระบวนการของการหยิบยกอัตลักษณ์นั้นเป็นการทำงานของ “ระบบสัญลักษณ์” อ้างอิงจากทฤษฎีสัญวิทยาของ Ferdinand de Saussure ว่าด้วยเรื่องการเรียนรู้วิธีการสื่อสารของสิ่งของบางอย่าง ยกตัวอย่างการศึกษาวิจัยเป็นต้นว่าการยกเอาผลิตภัณฑ์ของชุมชน เช่น แคมหม้อออกมาเป็นตัวชูโรงให้วางอยู่บนกระบวนการสื่อสาร ก็เท่ากับการเน้นย้ำให้สิ่งนี้เกิดขึ้นและกระตุ้นให้เกิดการรับรู้เชิงสัญลักษณ์ ทั้งนี้เท่าที่ในการอธิบายขยายความจะเป็นไปในทิศทางใดก็ขึ้นอยู่กับผู้ผลิตรูปสัญลักษณ์(Sign) ในนี้ขึ้นมาว่าต้องการให้ผู้รับสารยอมรับในรูปแบบไหน เช่น เป็นของฝากที่ขายดีที่สุด หรือเป็นแค่องค์ประกอบหนึ่งของย่านการค้าซึ่งประเด็นหลังนี้ถือเป็นความหมายสัญลักษณ์(Signifier)ที่ต้องอาศัยคู่ตรงข้ามหรือการให้ความหมายผ่านประสบการณ์การรับรู้ ทั้งนี้ผู้ออก

แบบหรือนักผลิตสื่อจริงมีอิทธิพลต่อการขยายประเด็นในการสื่อสาร ภาษาและภาพประกอบ หรือภาพแทนที่เป็นเครื่องมือหนึ่งในการส่งสาร(Message) หากจะกล่าวว่ามีอิทธิพลสูงต่อการจัดการระบบของสัญญาณ (Organize system of sign) ก็ว่าได้แผนภาพในส่วนของแผนที่เชิงอัตลักษณ์ในงานวิจัยชิ้นนี้จึงแสดงออกมาในรูปแบบการขยายตัวละครออกมาเรื่อยๆ เช่น สถานที่สำคัญสินค้าและบริการ เพื่อให้เกิดจุดสนใจและการตีความหมายต่อตัวละครนั้น และเกิดการเทียบเคียงประสบการณ์หรือองค์ความรู้ที่มีต่อพื้นที่ที่คาดอันจะเป็นการถอดรหัส(Decode) ในการมองภาพอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งแผนที่มุ่งเน้นให้เกิดการรับรู้ของผู้ใช้ดังนี้ การรับรู้อัตลักษณ์หรือเอกลักษณ์ของชุมชนภาคหลวง, การรับรู้รูปแบบวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และความหลากหลายทางวัฒนธรรม

6.2.6 บทบาทของแผนที่ชุมชนเชิงวัฒนธรรมในเขตพื้นที่ภาคหลวงต่อกระบวนการทำงานของสื่อและการรับรู้ของกลุ่มเป้าหมาย

หากเราวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ของแผนที่ชุมชนที่ทำการออกแบบขึ้นมา แผนที่ดังกล่าวอาจกล่าวได้ว่าเป็นพื้นที่ทดลองของการจัดการข้อมูลให้ถูกเปิดกว้างและสร้างชุดความรู้หนึ่งๆ ขึ้นมาให้แก่ผู้ใช้ ซึ่งชุดข้อมูลที่เป็นคุณค่าความเชื่อก็จะนำไปสู่การตระหนักรู้ในระดับความศรัทธาต่อสถานที่ ต่อบุคคล หรือต่อวิถีชีวิตชุมชน หรือชุดข้อมูลเชิงสัญลักษณ์ที่เป็นกุญแจสำคัญของการสร้างความจดจำต่อการผูกเรื่องราว จนเป็นประกอบสร้างเป็นบุคลิกเฉพาะของชุมชนภาค ทั้งนี้ในแง่ของการออกแบบแผนที่ผู้ทำการวิจัยจึงเลือกใช้รูปแบบโมเดิร์นดีไซน์ ในขณะที่เดียวกันงานดีไซน์ก็กลับมีอิทธิพลในแง่ “การเข้าถึงข้อมูล” สิ่งนี้จะช่วยให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ดูน่าสนใจ ในแง่ของการซ้อนทับของตัวบทเนื้อหาที่เป็นอดีตกับรูปแบบกราฟฟิกที่ให้ความรู้สึกร่วมสมัย ความเก่าและให้ที่ขัดแย้งกันในตัวเอง(Paradox) เป็นจุดขัดแย้งและเชื่อมโยงข้อมูลกับภาพกราฟฟิกในเวลาเดียวกัน การดึงสายตาผู้ใช้ด้วยรูปแบบการลดทอนของสัญลักษณ์และไอคอน ทำให้ผู้ใช้สามารถจินตนาการถึงการเปลี่ยนแปลงสู่สังคมสมัยใหม่ในบริบทพื้นที่ซึ่งได้ เป็นต้นว่า ในพื้นที่ภาคหลวงมีการเปลี่ยนแปลงในด้านกายภาพ สถาปัตยกรรมอยู่เรื่อยๆ มีอาคารพาณิชย์สร้างใหม่แทรกตัวอาคารเก่าที่บางก็ยังคงเหลือให้เห็นความเก่าแก่และได้ถูกทำให้เป็นเนื้อเดียวกันด้วยวิถีชีวิตของชุมชนชาวภาคที่ก็ต้องไล่ตามโครงสร้างการค้าในสถานะสมัยใหม่ แผนที่นั้นมิได้มุ่งเน้นให้เกิดแค่เพียงการมองภาพในปัจจุบันแต่มันกลับเป็นจุดเชื่อมโยงของอดีต ปัจจุบันและอนาคต หากกล่าวถึงอนาคตอิทธิพลของแผนที่ชุมชนเชิงวัฒนธรรมก็มีความเป็นไปได้ที่จะทำให้เกิดรูปแบบใหม่ของการสร้างเมืองในอุดมคติ(Utopia) เนื่องด้วยสภาพสังคมในปัจจุบันได้มีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว การจินตนาการถึงเมืองในอนาคตกลับกลายเป็นเรื่องที่ต้องให้ความสำคัญด้วยปัจจัยที่ว่ามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนจะยังคงถูกจารึกและรักษาต่อไปอย่างไรในยุคที่อาจมี

การสร้างสินค้าหรือคุณค่าความเชื่อใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา ในอนาคตคาดหวังอาจถูกเปลี่ยนแปลงไป เป็นห้างสรรพสินค้าหรืออาจจะยังคงรูปแบบเดิมได้ เพราะเจตจำนงของการอนุรักษ์มรดกทาง วัฒนธรรมยังคงเข้มแข็งและสามารถต้านทานกระแสโลกาภิวัตน์ได้ ทั้งนี้แผนนี้อาจทำให้เราก้าว ข้ามผ่านจุดอ้างอิงของเวลาใดเวลาหนึ่งไปได้ หากมองในแง่ของการสร้างประโยชน์แก่สาธารณะ การจัดการข้อมูลเชิงวัฒนธรรมก็อาจทำให้ภาครัฐและเอกชนหันมา ร่วมมือกันวางกรอบคิดของ เมืองให้ร่วมสมัยมากขึ้น การรักษาสมดุลระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการส่งเสริมกระแสเงินหมุนเวียนของจังหวัดเชียงใหม่อาจต้องพึ่งพาการออกแบบและจัดการข้อมูลเนื่องจากประเด็นสำคัญของการตระหนักรู้ของผู้คนในปัจจุบันเป็นเรื่องการช่วงชิงของ “การเข้าถึง” ข้อมูลและการประกาศจุดยืนเกี่ยวกับคุณค่าทางสังคม

ในท้ายที่สุดกระบวนการรับรู้ของผู้ใช้หรือผู้รับสารนั้นบางคนมีประสบการณ์กับพื้นที่ กาดหลวงโดยส่วนตัวและบางคนก็มีไม่มาก ซึ่งมีผลกับการทำงานของแผนที่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่ จะสร้างความเข้าใจในระดับที่แตกต่างกัน ทั้งนี้กระบวนการรับรู้ในแง่ของข้อมูลและสัญชะนั้นจะ แสดงออกและรับรู้สองทางคือในแง่ของการนำไปใช้งาน(Functional) ในอีกส่วนหนึ่งคือในแง่ของ ศูนย์วิทยาศาสตร์และอารมณ์(Emotional) สองสิ่งจะรวมกันเป็นองค์ประกอบของงานออกแบบแผนที่ ชุมชนเชิงวัฒนธรรม พร้อมกับกระบวนการทำงานของตัวบทเชิงวัฒนธรรม(Cultural Context) ที่มี อยู่จริง ในบางครั้งถูกปั้นแต่งความหมายขึ้น(Meaning-making practices) โดยเราไม่อาจกลับไปสืบ หาข้อเท็จจริงจากประวัติศาสตร์ได้ในฐานะที่เป็นแก่นแท้(Essence) ของชุมชนได้ใน ขณะเดียวกัน การสรรค์สร้างอัตลักษณ์ให้แก่ชุมชน หากมองในมุมการทำงานของภาพจึงเป็นสร้างการรับรู้แบบ วัฒนธรรมทางสายตา (Visual culture) ก็เป็นผลผลิตหนึ่งของการเข้าไปอธิบายชิ้นส่วนต่างๆ ของ สังคมและวัฒนธรรม ทั้งนี้การนำเสนอข้อมูลจึงเป็นการทำงานคู่ขนานไปกับปฏิบัติการ(Action upon) ที่เกิดขึ้นจริงในสังคมและก่อให้เกิดความหมายจากบริบทใหม่ๆ ในฐานะที่มีการแปรเปลี่ยน ชีวิตความเป็นอยู่ตามยุคสมัยอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นแนวทางในระดับต่อไปของการใช้ประโยชน์ ระบบการจัดการข้อมูลของชุมชนจึงเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญของการพัฒนาพื้นที่และวิถีทาง ของเมือง ทั้งในแง่ของการใช้ชีวิตประจำวันของคนในท้องถิ่นหรือการรับรู้ของคนต่างพื้นที่ ปัญหา บางอย่างที่ค้นพบเกี่ยวกับการพัฒนาเมืองอย่างรวดเร็วตามกระแสนั้นคือการไม่ได้ให้น้ำหนักกับ คุณภาพชีวิตที่ดี ในระยะยาวสื่อก็เป็นวิถีทางหนึ่งที่ทำให้ประชากรในพื้นที่สังเกตเห็นถึงคุณค่าความ เชื่อท้องถิ่น ภูมิปัญญา เชื่อมโยงกับการใช้ประโยชน์จากสื่อใหม่ๆ เช่น ในช่องทางอินเทอร์เน็ต สื่อ สิ่งพิมพ์หรือกิจกรรมร่วมสมัยต่างๆภายในพื้นที่ เป็นต้น

6.3 ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการสร้างแผนที่ชุมชนเชิงวัฒนธรรมในเขตพื้นที่กาดหลวงมีดังนี้

- (1.) ข้อเสนอแนะจากการใช้แผนที่ชุมชนกาดหลวงเชิงประวัติศาสตร์ ในส่วนงานออกแบบข้อมูลประชากร(Demographic) นั้นดูยากและยังมองความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลแต่ละชุดที่อยู่ในแผนที่ไม่ชัดเจน แนวทางการแก้ไขคือการชี้เฉพาะให้เห็นถึงการใช้ประโยชน์พื้นที่กาดหลวงของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ว่ามีความสัมพันธ์กันแบบไหนในรูปแบบของการสร้างภาพวงกลมที่มีบางส่วนซ้อนทับกัน บางส่วนเป็นอิสระจากกัน เพื่อสร้างความเข้าใจให้มากขึ้น
- (2.) ควรเพิ่มเติมข้อมูลเชิงนามธรรม (Intangible Heritage) ของพื้นที่ ได้แก่ ภูมิการรับรู้, ความทรงจำ หรือทำให้การปฏิสัมพันธ์ของผู้คนกับพื้นที่และเวลา (Time & Space) ของพื้นที่นั้นๆ เนื่องจากงานอนุรักษ์และการสื่อสารเพื่อการอนุรักษ์ทั้งหลายบนโลกใบนี้ มักให้ความสำคัญเรื่องนี้เป็นอันดับแรก เพราะถ้าไม่อนุรักษ์มรดกที่ไม่มีตัวตน(ที่อยู่ในใจของคน) อนุรักษ์ตึกเก่าบ้านเก่าให้มากเท่าไร สุดท้ายมันก็ไม่มี ความหมาย จะทำให้งานดูมีมิติ มีชีวิตชีวา มีวิถีแห่งเครือข่ายทางวัฒนธรรม(Cultural Relativism) ในวิถีคิดของคนที่ยังโยกกันอยู่ ในส่วนนี้รวมไปถึงทัศนคติของคนในชุมชนต่อพื้นที่ทั้งอดีต ปัจจุบัน อนาคต ความห่วงใย ความปรารถนา แรงบันดาลใจ ความทรงจำ ซึ่งจะทำงานดูกลมขึ้นและไม่ทำให้รู้สึกว่ามีผู้ใช้เป็นผู้สังเกตการณ์ที่มองอยู่ภายนอกเพียงอย่างเดียว
- (3.) แผนที่ชุมชนเชิงวัฒนธรรม สามารถพัฒนาต่อในแง่ของการใช้งาน กล่าวคือผู้ออกแบบสามารถเลือกหาเครื่องมือหรือฐานข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างแผนที่ ยกตัวอย่างเช่นการสร้างแผนที่จาก open source เช่น google map หรือการใส่พิกัด GIS ของสถานที่ซึ่งเป็นสเกลตามจริงที่สถานที่นั้นตั้งอยู่ ในส่วนนี้ก็จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการใช้งานได้(Functional)